

DOCUMENTUL DE LA RAVENNA

Consecințe ecleziologice și canonice ale naturii sacramentale a Bisericii:

comuniune eclezială, sinodalitate și autoritate

(Ravenna, 13 octombrie 2007)

Introducere

1. „Ca toți să fie una. Precum Tu, Părinte, ești în Mine și Cu în Tine, așa și ei să fie una în Noi, pentru ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis” (*In 17, 21*). Dăm slavă Dumnezeului Unu în Treime, Care ne-a adunat pe noi, membrii Comisiei Internaționale Mixte pentru Dialog Teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, pentru a putea da în ascultare un răspuns comun acestei rugăciuni a lui Iisus. Suntem conștienți că dialogul nostru reîncepe într-o lume profund schimbată în ultimul timp. Procesele de secularizare și globalizare, ca și provocarea pusă de noile întâlniri între creștini și credincioșii altor religii cer ucenicilor lui Hristos să dea o mărturie de credință, speranța și iubirea lor. Fie ca Duhul Domnului înviat să dea putere inimilor și minților noastre pentru a da roadele unității în relațiile dintre Bisericile noastre, ca să putem sluji împreună unitatea și pacea întregii umanități. Fie ca Același Duh să ne conducă la exprimarea deplină a misterului comuniunii ecleziale, ca să-l putem recunoaște cu mulțumire ca pe un minunat dar făcut de Dumnezeu lumii, ca pe un mister a cărui frumusețe iradiază îndeosebi în sfințenia sfinților, la care suntem cu toții chemați.

2. Urmând planul adoptat la prima sesiune de la Rodos (1980), Comisia mixtă și-a început lucrările abordând misterul Sfintei Treimi și al Euharistiei. Ceea ce a făcut cu puțință o mai adâncă înțelegere a comuniunii ecleziale, atât la nivelul comunității locale adunate în jurul episcopului ei, cât și la nivelul relațiilor dintre episcopi și dintre Bisericile locale prezidate de fiecare dintre aceștia în comuniune cu Biserica una a lui Dumnezeu răspândită în întreaga lume (Documentul München, 1982). Pentru a clarifica natura comuniunii, Comisia mixtă a subliniat apoi relația existentă între credință, Taine — mai ales cele trei Taine ale inițierii creștine — și unitatea Bisericii (Documentul Bari, 1987). După care, studiind Taina Preoției în structura sacramentală a Bisericii, Comisia a indicat limpede rolul succesiunii apostolice drept garanția comuniunii (*koinonia*) întregii Biserici și a continuității ei cu Apostolii în tot timpul și în tot locul (Documentul Valaamo, 1988). Din 1990 și până în 2000 tema principală discutată de Comisie a fost cea a „uniatismului” (Documentul Balamand, 1993; Baltimore, 2000), o temă căreia îi vom mai acorda atenție și în viitorul apropiat. Acum reluăm tema abordată în finalul Documentului Valaamo și vom reflecta asupra comuniunii ecleziale, a sinodalității și autorității.

3. Pe baza afirmațiilor comune ale credinței noastre trebuie să tragem acum consecințele ecleziologice și canonice care decurg din natura sacramentală a Bisericii. Întrucât

Euharistia, privită în lumina misterului Treimii, constituie criteriul vieții ecleziale ca atare, cum anume reflectă în mod văzut structurile ei instituționale misterul acestei comuniuni (*koinonia*)? Întrucât Biserica una și sfântă e realizată atât în fiecare Biserică locală care celebrează Euharistia, cât și în comuniunea (*koinonia*) tuturor Bisericilor, cum anume manifestă viața Bisericilor această structură sacramentală?

4. Unitatea și multiplicitatea, relația constitutivă pentru Biserică dintre Biserica una și multe Biserici locale pune și chestiunea relației dintre autoritatea inerentă în orice instituție eclezială și sinodalitatea (conciliaritatea) care decurge din misterul de comuniune al Bisericii. Întrucât termenii „autoritate” și „sinodalitatea (conciliaritatea)” acoperă o zonă extrem de largă, vom începe prin a defini modul în care îi înțelegem.*

I. Fundamentele sinodalității (conciliarității) și autorității

1. Sinodalitatea (conciliaritatea)

5. Termenul conciliaritate sau sinodalitate derivă din cel de conciliu — *concilium* în latină, *synodos* în greacă — care desemnează în primul rând o adunare de episcopi în exercițiul unei responsabilități anume. El poate fi însă luat și într-un sens mai cuprinzător cu referire la toți membrii Bisericii (potrivit termenului slav *sobornost*). Prin urmare, vom vorbi întâi de toate de sinodalitatea (conciliaritatea) în sensul că în virtutea Botezului fiecare membru al Trupului lui Hristos își are locul și responsabilitatea proprie în comuniunea (*communio* în latină, *koinonia* în greacă) euharistică. Sinodalitatea (conciliaritatea) reflectă misterul treimic și își are temeiul ultim în acesta. Așa cum spune Sfântul Vasile cel Mare (*Despre Duhul Sfânt* 45), cele Trei Persoane ale Sfintei Treimi sunt „enumerate” fără însă ca desemnarea unei Persoane drept a „doua” sau a „treia” să implice vreo micșorare sau subordonare. În chip asemănător, și între Bisericile locale există o ordine (*taxis*), care nu implică însă vreo inegalitate în natura lor eclezială.

6. Euharistia manifestă comuniunea (*koinonia*) trinitară actualizată între credincioși drept unitatea organică a mai multor membre [ale unui corp], fiecare din ele având o harismă, o slujire sau o funcție proprie necesare în varietatea și diversitatea lor zidirii tuturor în Trupul eclezial unul al lui Hristos (cf. *1 Co* 12, 4–30). Toți sunt chemați, angajați și socotiți responsabili — fiecare într-un mod diferit, dar nu mai puțin real — în realizarea comună a lucrărilor care fac prezente prin Duhul Sfânt slujirea lui Hristos, „Calea, Adevărul și Viața” (*In* 14, 6). În acest mod se realizează în umanitate misterul comuniunii (*koinonia*) mântuitoare cu Sfânta Treime.

7. Întreaga comunitate și fiecare persoană din ea e purtătoare a „conștiinței Bisericii” (*ekklesiastike syneidesis*, cum o numește teologia greacă; *sensus fidelium* în terminologia latină). În virtutea Botezului și Mirungerii sau Confirmării, fiecare membru al Bisericii exercită o formă de autoritate în Trupul lui Hristos. În acest sens, toți credincioșii (nu numai episcopii) sunt responsabili pentru credința mărturisită la Botezul lor. Este învățătura noastră comună că, primind „ungerea de la Cel Sfânt” (*1 In* 2, 20. 27), poporul lui Dumnezeu în comuniune cu păstorii lui nu poate greși în chestiuni ce țin de credință (cf. *In* 16, 13).

8. O sarcină specifică în vestirea credinței Bisericii și în clarificarea normelor de conduită creștină o au prin instituire dumnezeiască episcopii. „Ca urmași ai Apostolilor, episcopii sunt răspunzători de comuniunea în credința apostolică și de fidelitatea față de exigențele unei vieți în acord cu Evanghelia” (Documentul Valamo, nr. 40).

9. Forma principală în care se exercită comuniune între episcopi sunt sinoadele (cf. Documentul Valamo, nr. 52). Aceasta deoarece „legătura cu comuniunea apostolică îi leagă împreună pe toți episcopii legând episcopatul (*episkope*) Bisericilor locale de colegiul Apostolilor. Și ei la rândul lor formează un colegiu înrădăcinat de Duhul în unicitatea dată «o dată pentru totdeauna» a grupului apostolic, martor unic al credinței. Aceasta înseamnă nu numai că ei trebuie să fie uniți între ei în credință, misiune, împăcare, ci și că au în comun aceeași responsabilitate și aceeași slujire față de Biserică” (Documentul München, III, 4).

10. Dimensiunea sinodală a vieții Bisericii ține de natura ei profundă. Cu alte cuvinte, ea este întemeiată în voința lui Hristos pentru poporul Său (cf. *Mt* 18, 15–20), chiar dacă realizările ei efective sunt în chip necesar determinate de istorie și de contextul social, politic și cultural. Astfel definită, dimensiunea sinodală a Bisericii poate fi găsită la cele trei niveluri ale comuniunii ecleziale — local, regional și universal: la nivelul local al diecezei încredințate episcopului; la nivelul regional al unui grup de Biserici locale cu episcopii lor care îl „recunosc pe primul (*protos*) dintre ei” (canonul 34 apostolic); și la nivel universal, unde primii (*protoi*) din diversele regiuni împreună cu toți episcopii conlucrează în cele ce privesc totalitatea Bisericii. Și la acest nivel cei (*protoi*) trebuie să-l recunoască pe cel ce este primul (*protos*) între ei.

11. Biserica există în multe și diverse locuri care manifestă catolicitatea ei. Catolicitatea aparține unui organism viu, Trupul lui Hristos. Atunci când este în comuniune cu celelalte Biserici locale, fiecare Biserică locală e o manifestare a Bisericii lui Dumnezeu una și indivizibilă. Catolicitatea înseamnă așadar a fi în comuniune cu Biserica una din toate timpurile și din toate locurile. Iată de ce ruptura comuniunii euharistice înseamnă rănirea uneia din însușirile esențiale ale Bisericii, catolicitatea ei.

2. Autoritatea

12. Când vorbim de autoritate, ne referim la *exousia* așa cum este ea descrisă în Noul Testament. Autoritatea Bisericii vine de la Domnul și Capul ei, Iisus Hristos. Primind autoritatea Sa de la Dumnezeu Tatăl, Hristos a împărtășit-o după Învierea Sa prin Duhul Sfânt Apostolilor (cf. *In* 20, 22). Prin Apostoli ea a fost transmisă episcopilor, urmașii lor, și prin ei întregii Biserici. Iisus Hristos Domnul nostru și-a exercitat autoritatea în diverse moduri prin care se manifestă în lume Împărăția lui Dumnezeu până la împlinirea ei eshatologică (cf. *I Co* 15, 24–28): învățând (cf. *Mt* 5, 2; *Lc* 5, 3), făcând minuni (cf. *Mc* 1, 30–34; *Mt* 14, 35–36), scoțând duhurile necurate (cf. *Mc* 1, 27; *Lc* 4, 35–36), iertând păcatele (cf. *Mc* 2, 10; *Lc* 5, 24) și conducându-i pe ucenicii Săi pe căile mântuirii (cf. *Mt* 16, 24). Potrivit poruncii primite de la Hristos (cf. *Mt* 28, 18–20), exercițiul autorității proprii Apostolilor și, după ei, episcopilor, include vestirea și învățătura

evangheliei lui Dumnezeu, sfințirea prin Sfintele Taine, mai ales prin Euharistie, și călăuzirea păstorească a celor ce cred (cf. *Lc* 10, 16).

13. Autoritatea în Biserică aparține lui Iisus Hristos Însuși, singurul Cap al Bisericii (cf. *Ef* 1, 22; 5, 23). Prin Duhul Sfânt se împărtășește de autoritatea Lui și Biserica, Trupul Său (cf. *In* 20, 22–23). Autoritatea în Biserică are drept scop adunarea întregii umanități în Iisus Hristos (cf. *Ef* 1, 10; *In* 11, 52). Legată de harul primit în hirotonie, autoritatea nu e posesiunea privată a celor ce o primesc, nici nu e primită prin delegație de la comunitate; e mai degrabă un dar al Duhului Sfânt menit slujirii (*diakonia*) comunității și niciodată nu e exercitat în afara ei. Exercițiul ei include participarea întregii comunități, episcopul fiind în Biserică și Biserica în episcop (cf. Sfântul Ciprian, *Epistola* 66, 8).

14. Exercițiul autorității în Biserică în numele lui Hristos și în puterea Duhului Sfânt trebuie să fie în toate formele și la toate nivelurile lui o slujire (*diakonia*) a iubirii, așa cum a fost cea a lui Hristos (cf. *Mc* 10, 45; *In* 13, 1–16). Întrucât exprimă o autoritate dumnezeiască, autoritatea de care vorbim nu poate exista în Biserică decât în iubirea dintre cel care o exercită și cei supuși ei. Este, prin urmare, o autoritate fără dominație, fără constrângere fizică sau morală. Întrucât e o participare la *exousia* Domnului Celui răstignit și înviat, Căruia I s-a dat toată autoritatea în cer și pe pământ (cf. *Mt* 28, 18), ea poate și trebuie să cheme la ascultare. În același timp, din pricina Întrupării și Crucii, ea se deosebește radical de cea a stăpânitorilor neamurilor și a mai-marilor acestei lumi (cf. *Lc* 22, 25–27). Chiar dacă autoritatea e încredințată unor oameni care din pricina slăbiciunilor și păcatului sunt ispitiți să abuzeze de ea, totuși prin însăși natura ei identificarea evanghelică între autoritate și slujire constituie o normă fundamentală pentru Biserică. Pentru creștini a conduce înseamnă a sluji. Exercițiul și eficacitatea spirituală a autorității ecleziale sunt, prin urmare, asigurate de un consimțământ liber și o conlucrare voluntară. În plan personal, aceasta se traduce în ascultare față de autoritatea Bisericii pentru a urma lui Hristos Care a rămas ascultător în iubire față de Tatăl până la moartea, și încă moarte pe cruce (cf. *Flp* 2, 8).

15. Autoritatea în Biserică se întemeiază pe Cuvântul lui Dumnezeu prezent și viu în comunitatea ucenicilor. Scriptura e Cuvântul revelat al lui Dumnezeu așa cum l-a identificat Biserica prin Duhul Sfânt prezent și activ în ea în Tradiția vie primită de la Apostoli. În inima acestei Tradiții stă Euharistia (cf. *I Co* 10, 16–17; 11, 23–26). Autoritatea Scripturii derivă din faptul că ea este Cuvântul lui Dumnezeu care, citit în Biserică și de Biserică, transmite Evanghelia mântuirii. Prin Scriptură, Hristos Se adresează comunității adunate și inimii fiecărui credincios. Prin Duhul Sfânt prezent în ea Biserica interpretează autentic Scriptura potrivit nevoilor timpurilor și locurilor. Practica permanentă a Sinoadelor de a întroniza Evangheliile în mijlocul adunării lor în același timp atestă prezența lui Hristos în Cuvântul Său — punctul necesar de referință pentru toate discuțiile și deciziile lor —, cât și afirmă autoritatea Bisericii de a interpreta acest Cuvânt al lui Dumnezeu.

16. În Iconomia Sa dumnezeiască, Dumnezeu vrea ca Biserica să aibă o structură orientată spre mântuire. De această structură esențială țin credința mărturisită și Tainele săvârșite în succesiune apostolică. Autoritatea în comuniunea eclezială e legată de această

structură esențială: exercițiul ei e reglementat de canoanele și statutele Bisericii. Unele din aceste reglementări pot fi diferit aplicate potrivit nevoilor comuniunii ecleziale din diferitele timpuri și locuri, cu condiția ca structura esențială a Bisericii să fie mereu respectată. Astfel, așa cum comuniunea în Taine presupune comuniunea în aceeași credință (cf. Documentul Bari, nr. 29–33), tot așa pentru a exista o comuniune eclezială deplină între Bisericile noastre trebuie o recunoaștere reciprocă a legislațiilor canonice în diversitatea lor legitimă.

II. Tripla actualizare a sinodalității (conciliarității) și autorității

17. După ce am indicat fundamentul sinodalității și autorității în Biserică și am observat complexitatea conținutului acestor termeni, trebuie să răspundem acum la următoarele întrebări: cum anume exprimă și servesc elementele instituționale ale Bisericilor misterul comuniunii (*koinonia*)? Cum anume exprimă structurile canonice ale Bisericilor viața lor sacramentală? În acest scop am distins între trei niveluri de instituții ecleziale: cel al Bisericii locale adunate în jurul episcopului ei; cel al unei regiuni care cuprinde mai multe Biserici locale; și cel al întregului pământ locuit (*oikoumene*), și care îmbrățișează toate Bisericile locale.

1. Nivelul local

18. Biserica lui Dumnezeu există acolo unde există o comunitate adunată în Euharistia prezidată nemijlocit sau prin preoții săi de un episcop hirotonit legitim în succesiunea apostolică, care învață credința primită de la Apostoli și stă în comuniune cu ceilalți episcopi și Bisericile lor. Rodul acestei Euharistii și acestei slujiri e acela de a aduna într-o comuniune autentică de credință, rugăciune, misiune, iubire frățescă și ajutor reciproc pe toți cei care în Botez au primit Duhul lui Hristos. Această comuniune e cadrul în care se exercită întreaga autoritate eclezială. Criteriul exercitării ei este comuniunea.

19. Fiecare Biserică locală are misiunea de a fi prin harul lui Dumnezeu un loc în care e slujit și cinstit Dumnezeu, în care e vestită Evanghelia, în care sunt săvârșite Tainele, în care credincioșii se străduiesc să ușureze suferințele lumii și în care fiecare credincios își poate afla mântuirea. Ea este lumina lumii (cf. *Mt* 5, 14–16), aluatul (cf. *Mt* 13, 33), poporul preoțesc al lui Dumnezeu (cf. *I Ptr* 2, 5. 9). Normele canonice care o conduc urmăresc asigurarea acestei misiuni.

20. În virtutea Botezului care l-a făcut mădular al lui Hristos fiecare botezat e chemat potrivit darurilor Duhului Sfânt Unul să slujească în comunitate (cf. *I Co* 12, 4–27). Astfel, prin comuniunea în care toate mădularele sunt în slujba celorlalte, Biserica locală apare deja „sinodală” sau „conciliară” în structura ei. Această „sinodalitate” nu se arată doar în relațiile de solidaritate, ajutor reciproc și complementaritate pe care le au între ei diverșii slujitori hirotoniți. Firește, prezbiteriul e consiliul episcopului (cf. Sfântul Ignatie al Antiohiei, *Către Trallieni* 3), iar diaconul e mâna lui dreaptă (*Didascalia Apostolilor* 2, 28, 6), astfel încât, potrivit recomandării Sfântului Ignatie, totul să fie făcut în simfonie (cf. *Către Efeseni* 6). Sinodalitatea îi implică pe toți membrii comunității și într-o ascultare față de episcopul care e și *protos*-ul și capul (*kephale*) Bisericii locale,

ascultare cerută de comuniunea eclezială. În acord cu tradițiile răsăriteană și apuseană, participarea activă a laicilor, bărbați și femei, a monahilor și persoanelor cu voturi, se realizează în dieceză și parohie prin multe forme de slujire și misiune.

21. Harismele membrilor comunității își au originea în Duhul Sfânt Unul și sunt menite spre binele tuturor. Acest fapt aruncă o lumină atât asupra exigențelor, cât și a limitelor autorității fiecăruia în Biserică. Nu trebuie să existe nici pasivitate, nici substituire de funcții, nici neglijență ori dominație a nimănui de către altcineva. Toate harismele și slujirile din Biserică converg în unitate sub slujirea episcopului aflat în slujba comuniunii Bisericii locale. Toți sunt chemați să fie reînnoiți de Duhul Sfânt în Sfintele Taine și să răspundă în căință (*metanoia*) constantă, pentru ca astfel să fie asigurată comuniunea lor în adevăr și iubire.

2. Nivelul regional

22. Întrucât Biserica își revelează catolicitatea în adunarea liturgică (*synaxis*) a Bisericii locale, această catolicitate trebuie să se manifeste într-o comuniune cu celelalte Biserici care mărturisesc aceeași credință apostolică și împărtășesc aceeași structură eclezială fundamentală, începând cu cele vecine, în virtutea răspunderii lor comune pentru misiune în regiunea lor (cf. Documentele München, III, 3 și Valaamo, nr. 52 și 53). Comuniunea între Biserici se exprimă în hirotonia episcopilor. Potrivit ordinii canonice, această hirotonie e conferită de trei sau mai mulți episcopi sau cel puțin de doi (cf. canonul 4 Niceea), care acționează în numele corpului episcopal și al poporului lui Dumnezeu, ei înșiși primindu-și slujirea de la Duhul Sfânt prin punerea mâinilor în succesiune apostolică. Când acest lucru se săvârșește în conformitate cu canoanele, e asigurată comuniunea între Biserici în adevărata credință, Taine și viața eclezială, precum și comuniunea cu generațiile anterioare.

23. O astfel de comuniune efectivă între mai multe Biserici locale, fiecare din ele fiind Biserica catolică dintr-un loc anume, se exprima prin anumite practici: participarea episcopilor scaunelor vecine la hirotonia unui episcop pentru o Biserică locală; invitația adresată unui episcop dintr-o altă Biserică de a concelebra la Liturghia (*synaxis*) Bisericii locale; invitația extinsă credincioșilor acestor alte Biserici locale de a participa la masa euharistică; schimbul de scrisori cu ocazia unei hirotonii; și oferirea de asistență materială.

24. Un canon primit atât în Răsărit, cât și în Apus exprimă relația dintre Bisericile locale ale unei regiuni: „Episcopii fiecărui neam (*ethnos*) trebuie să-l cunoască pe primul (*protos*) dintre ei și să-l socotească drept cap (*kephale*) și să nu facă nimic fără avizul (*gnome*) lui, și fiecare să facă numai câte privesc parohia [eparhia] lui și satele de sub ea. Dar nici acela să nu facă ceva fără avizul (*gnome*) tuturor. Fiindcă așa va fi o armonie (*homonoia*) și va fi slăvit Dumnezeu prin Domnul în Duhul Sfânt: Tatăl și Fiul și Sfântul Duh” (canonul 34 apostolic)

25. Această normă, care reapare în mai multe forme în tradiția canonică, se aplică tuturor relațiilor dintre episcopii unei regiuni, fie ei ai unei provincii, mitropolii sau patriarhii.

Aplicarea ei practică poate fi găsită în sinoadele unei provincii, regiuni sau patriarhii. Faptul că întotdeauna componența unui sinod regional e în esență episcopală, chiar atunci când include și alți membri ai Bisericii, revelează natura autorității sinodale. Doar episcopii au vot deliberativ. Autoritatea unui sinod se bazează pe natura slujirii episcopale înseși și manifestă natura colegială a episcopatului în slujba comuniunii Bisericilor.

26. Un sinod implică participarea tuturor episcopilor unei regiuni. El este guvernat de principiul consensului și armoniei (*homonoia*) însemnate de concelebrarea euharistică, precum este implicat de doxologia finală a mai sus-citatului canon 34 apostolic. Cu toate acestea, în pastorația lui fiecare episcop e judecător și responsabil înaintea lui Dumnezeu pentru treburile diecezei lui (cf. Sfântul Ciprian, *Epistola* 55, 21); el este însă păzitorul catolicității Bisericii sale locale și trebuie să aibă grijă mereu să promoveze comuniunea cu celelalte Biserici.

27. De aici urmează că un sinod regional nu are vreo autoritate asupra altor regiuni bisericești. Dar schimbul de informații și consultările între reprezentanții mai multor sinoade sunt o manifestare a catolicității, precum și a ajutorului reciproc și iubirii ce trebuie să domnească între toate Bisericile locale spre mai marele folos comun al tuturor. Fiecare episcop e răspunzător pentru întreaga Biserică împreună cu toți colegii săi în una și aceeași misiune apostolică.

28. În acest fel mai multe provincii bisericești au ajuns să-și întărească legăturile de responsabilitate comună. Acesta a fost unul din factorii care dau naștere patriarhiilor din istoria Bisericilor noastre. Sinoadele patriarhale sunt guvernate de aceleași principii ecleziologice și aceleași norme canonice valabile pentru sinoadele provinciale.

29. În secolele următoare atât în Răsărit, cât și în Apus s-au dezvoltat noi configurații de comuniune între Bisericile locale. În Răsăritul creștin au fost întemeiate noi patriarhii și Biserici autocefale, iar în Biserica latină a apărut recent un anume mod de grupare a episcopilor: Conferințele Episcopale. Acestea din urmă nu sunt din punct de vedere ecleziologic simple subdiviziuni administrative, ci exprimă spiritul de comuniune în Biserică, respectând totodată diversitatea culturilor umane.

30. Într-adevăr, oricare ar fi contururile și statutul ei canonic, sinodalitatea regională demonstrează că Biserica lui Dumnezeu nu e o comuniune de persoane sau Biserici locale tăiate de rădăcinile lor umane. Întrucât e o comuniune de mântuire și întrucât această mântuire e „restaurarea creației” (cf. Sfântul Irineu, *Împotriva ereziilor* 1, 36, 1), ea îmbrățișează persoana umană în tot ceea ce o leagă de realitatea umană creată de Dumnezeu. Biserica nu e doar o colecție de indivizi; e făcută din comunități cu culturi, istorii și structuri sociale diferite.

31. În gruparea de Biserici locale la nivel regional catolicitatea apare în adevărata ei lumină. Ea este expresia prezenței mântuirii nu într-un univers nediferențiat, ci într-o umanitate așa cum a fost creată și mântuită de Dumnezeu. În misterul mântuirii, natura umană e în același timp asumată în deplinătatea ei, cât și vindecată de ceea ce a insuflat

în ea păcatul prin autosuficiență, orgoliu, neîncredere în alții, agresivitate, gelozie, invidie, falsitate și ură. Comuniunea (*koinonia*) eclezială e darul prin care întreaga umanitate e legată și adunată la un loc în Duhul Domnului Cel înviat. Departe de a cădea în uniformitate, această unitate creată de Duhul cheamă și astfel păstrează — și, într-un anume sens, sporește — chiar diversitatea și particularitatea.

3. Nivelul universal

32. Fiecare Biserică locală e în comuniune nu numai cu Bisericile vecine, ci cu totalitatea Bisericilor locale, cu cele prezente acum în lume, cu cele care au fost de la început, cu cele care vor fi în viitor și cu Biserica deja în slavă. Potrivit voinței lui Hristos, Biserica e una și indivizibilă, aceeași întotdeauna și în orice loc. ambele noastre părți mărturisesc în Simbolul niceo-constantinopolitan că Biserica e una și catolică. Catolicitatea ei îmbrățișează nu numai diversitatea comunităților umane, ci și unitatea lor fundamentală.

33. Este limpede, prin urmare, că în toate Bisericile locale trebuie mărturisită și trăită una și aceeași credință, că pretutindeni trebuie săvârșită aceeași unică Euharistie și că în toate comunitățile trebuie să opereze aceeași slujire apostolică. O Biserică locală nu poate modifica Crezul formulat de Sinoadele Ecumenice, deși a trebuit întotdeauna „să dea la probleme noi răspunsuri potrivite bazate pe Scripturi și în acord și continuitate esențială cu expresiile anterioare ale dogmelor” (Documentul Bari, nr. 29). De asemenea, o Biserică locală nu poate schimba printr-o hotărâre unilaterală vreun punct fundamental privitor la forma slujirii bisericești, și tot astfel nici o Biserică locală nu poate celebra Euharistia în separație voită de celelalte Biserici locale fără a afecta în mod serios comuniunea. În toate acestea e lezată legătura comuniunii înseși — și astfel însăși ființa Bisericii.

34. Din pricina acestei comuniuni toate Bisericile reglementează prin canoane tot ce ține de Euharistie și Taine, slujire și hirotonie, precum și predania (*paradosis*) și învățătura (*didaskalia*) credinței. Este limpede de ce în acest domeniu e nevoie de reguli și norme disciplinare.

35. În cursul istoriei, atunci când se iveau probleme serioase care afectau comuniunea universală și înțelegerea între Biserici — fie cu privire la interpretarea autentică a credinței, fie la slujiri și la relația lor cu întreaga Biserică, ori la disciplina comună pe care o cere fidelitatea față de Evanghelie — s-a recurs la Sinoade Ecumenice. Ele erau ecumenice nu numai pentru că reuneau episcopi din toate regiunile și îndeosebi pe cei ai celor cinci scaune mari: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, potrivit vechii ordini (*taxis*), ci și pentru că hotărârile lor doctrinare solemne și formulele lor de credință comune, îndeosebi cele asupra unor puncte cruciale, sunt obligatorii pentru toate Bisericile și toți credincioșii, pentru toate timpurile și toate locurile. De aceea hotărârile Sinoadelor Ecumenice rămân normative.

36. Istoria Sinoadelor Ecumenice arată care anume trebuie privite drept caracteristicile lor speciale. Chestiunea trebuie studiată mai îndeaproape în dialogul nostru viitor ținând seama de evoluția structurilor ecleziale din ultimele secole în Răsărit și în Apus.

37. Ecumenicitatea hotărârilor unui Sinod e recunoscută printr-un proces de receptare fie lung, fie scurt, în care prin reflecție, discernământ, discuție și rugăciune întregul popor al lui Dumnezeu recunoaște în aceste hotărâri credința apostolică una a Bisericilor locale, care a fost mereu aceeași, și ai cărei învățători (*didaskaloi*) și păzitori sunt episcopii. Acest proces de receptare e interpretat în mod diferit în Răsări și Apus potrivit tradițiilor lor canonice specifice.

38. Conciliaritatea sau sinodalitatea implică, prin urmare, mult mai mult decât pe episcopii adunați; implică și Bisericile lor. Episcopii sunt purtătorii și glasul credinței Bisericilor lor. Hotărârile episcopilor trebuie receptate în viața Bisericilor, îndeosebi în viața lor liturgică. Receptat ca atare, fiecare Sinod Ecumenic, în sensul deplin și propriu al cuvântului, e o manifestare a comuniunii întregii Biserici și o slujire adusă acestei comuniuni.

39. Spre deosebire de sinoadele diecezane și regionale, un sinod ecumenic nu e o „instituție”, a cărei frecvență să poată fi reglementată de canoane, ci mai degrabă un „eveniment”, un *kairos* inspirat de Duhul Sfânt Care călăuzește Biserica astfel încât aceasta să dea naștere în ea instituțiilor de care are nevoie și care răspund naturii ei. Armonia între Biserică și sinoade e atât de profundă încât chiar și după ruptura între Răsărit și Apus, care a făcut imposibilă ținerea unor sinoade ecumenice în sensul strict al termenului, ambele Biserici au continuat să țină sinoade ori de câte ori se iveau crize serioase. Aceste sinoade au reunit episcopii unor Biserici locale în comuniune cu Scaunul Romei sau, înțeleasă într-un mod diferit, cu Scaunul Constantinopolului. În Biserica Romano-Catolică unele din aceste sinoade ținute în Apus au fost privite drept ecumenice. Această situație, care a obligat ambele aripi ale creștinătății să convoace sinoade proprii fiecăreia, a favorizat disensiuni care au contribuit la înstrăinarea reciprocă. Trebuie deci căutate mijloacele care vor permite restabilirea unui consens ecumenic.

40. În practica obișnuită, comuniunea universală a Bisericilor era menținută în primul mileniu prin relații frățești între episcopi. Aceste relații între episcopi, între episcopi și *protoi*-i lor, precum și între *protoi*-i înșiși în ordinea canonică (*taxis*) atestată de Biserica veche, întrețineau și consolidau comuniunea eclezială. Istoria înregistrează consultările, scrisorile și apelurile la scaunele mari, îndeosebi la cel al Romei, care toate exprimă într-un mod viu solidaritate pe care o creează comuniunea (*koinonia*). Prevederi canonice cum sunt: includerea în diptice a numelor episcopilor principalelor scaune și comunicarea de mărturisiri de credință celorlalți patriarhi cu prilejul alegerilor sunt expresii concrete ale comuniunii (*koinonia*).

41. Ambele părți sunt de acord că în vremea Bisericii nedespărțite această ordine canonică (*taxis*) era recunoscută de toți. Mai sunt de acord că Roma, Biserica care „prezidează în iubire”, potrivit expresiei Sfântului Ignatie al Antiohiei (*Către Romani*, prolog), ocupă primul loc în această *taxis* și, prin urmare, episcopul Romei era *protos*-ul între patriarhi. Nu sunt de acord însă în ce privește interpretarea dovezilor istorice din această epocă cu privire la prerogativele episcopului Romei drept *protos*, o chestiune înțeleasă în moduri diferite deja în primul mileniu.

42. Sinodalitatea la nivel universal exercitată în sinoade ecumenice implica un rol activ al episcopului Romei ca *protos* al episcopilor scaunelor mari în consensul episcopilor adunați. Deși episcopul Romei n-a reunit Sinoadele Ecumenice din primele secole, nici n-a prezidat vreodată personal asupra lor, a fost cu toate acestea implicat îndeaproape în procesul luării deciziilor de aceste sinoade.

43. Primatul și sinodalitatea sunt interdependente reciproc. De aceea la toate nivelurile vieții Bisericii — local, regional și universal — primatul trebuie întotdeauna privit în contextul sinodalității, iar sinodalitatea în contextul primatului.

În ce privește primatul la diversele niveluri, dorim să afirmăm următoarele:

1. La toate nivelurile primatul e o practică ferm întemeiată în tradiția canonică a Bisericii.

2. În timp ce faptul unui primat la nivel universal e acceptat atât de Răsărit, cât și de Apus, există diferențe de înțelegere cu privire la modul în care trebuie exercitat, precum și cu privire la fundamentele lui scripturistice și teologice.

44. În istoria Răsăritului și Apusului, cel puțin până în secolul IX, o serie de prerogative au fost recunoscute *protos*-ului sau capului (*kephale*), întotdeauna în contextul sinodalității și potrivit condițiilor timpului, la fiecare din nivelurile bisericești instituționalizate: în plan local, episcopului ca *protos* al diecezei lui față de prezbiterii și poporul său; în plan regional, *protos*-ului fiecărei mitropolii față de episcopii provinciei și *protos*-ului fiecăreia din cele cinci patriarhii față de mitropoliții jurisdicției fiecăruia; iar în plan universal, episcopului Romei ca *protos* între patriarhi. Această distincție de planuri nu diminuează egalitatea sacramentală a fiecărui episcop sau catolicitatea fiecărei Biserici locale.

45. Chestiunea rolului episcopului Romei în comuniunea tuturor Bisericilor rămâne să fie studiată mai în profunzime. Care anume e funcția specifică a episcopului „primului scaun” în eclezologia de comuniune (*koinonia*) și în lumina a ceea ce s-a spus în textul de față despre sinodalitate și autoritate? Cum anume trebuie înțeleasă și trăită în lumina practicii ecleziale a primului mileniu învățătura despre primatul universal a Conciliilor Vatican I și II? Sunt întrebări cruciale pentru dialogul nostru și pentru speranțele restaurării comuniunii depline între noi.

46. Noi, membrii Comisiei Internaționale Mixte pentru Dialogul Teologic între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă, suntem convingși că declarațiile de mai sus despre comuniunea eclezială, sinodalitate și autoritate reprezintă un progres pozitiv și semnificativ în dialogul nostru și oferă o bază fermă pentru discutarea viitoare a chestiunii primatului la nivelul universal al Bisericii. Suntem conștienți că rămân să fie clarificate multe chestiuni dificile, dar sperăm ca, susținuți de rugăciunea lui Iisus: „Ca toți să fie una..., pentru ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis” (*In* 17, 21) și în ascultare de Duhul Sfânt, să putem construi pe baza acordului deja atins. Reafirmând și mărturisind „un Domn, o credință și un botez” (*Ef* 4, 5), dăm slavă lui Dumnezeu Sfânta Treime, Tată, Fiu și Duh Sfânt, Care ne-a adunat împreună.

* Participanții ortodocși au simțit că e important să accentueze faptul că utilizarea în acest document și în alte documente similare produse de Comisia mixtă a termenilor „Biserica”, „Biserica universală”, „Biserica indivizibilă” și „Trupul lui Hristos” nu subminează în nici un fel înțelegerea de sine a Bisericii Ortodoxe drept „Biserica una, sfântă, catolică și apostolică” de care vorbește Crezul niceo-constantinopolitan.

Aceeași conștiință de sine se aplică și din punctul de vedere romano-catolic: Biserica una, sfântă, catolică și apostolică „subzistă în Biserica Catolică” (*Lumen Gentium* 8), ceea ce nu exclude recunoașterea faptului că elemente ale adevăratei Biserici sunt prezente și în afara comuniunii catolice.